

Dítě jako svobodná bytost. Tak ho vnímala Maria Montessori

Všestranná italská pedagožka Maria Montessori vytvořila jedinečný vzdělávací systém, který stojí na respektu k možnostem dítěte a na promyšleném, připraveném prostředí pro jeho vzdělávání. V Praze najdeme například Montessori mateřskou školu Andílek, do které jsem se měla možnost podívat.

Zakladatelkou Montessori školy Andílek je Miroslava Vlčková a školku řídí Hanka Chramostová. „K založení školy jsme se jako tým dostali přes vlastní děti, což se životem školy nese dál,“ říká Mirka Vlčková. „Děláme to, protože tomu věříme, a chceme, aby naše děti měly možnost v tomto směru vyrůstat. Šla jsem na seminář, který pojednával o praktickém životě, a mě to prostě uhranulo. Lektorka vytáhla zalévání, přesypání, zametání... V té době jsem měla první dítě a hledala jsem se jako rodič. A to, co jsem viděla na semináři, mi přišlo jako praktické a logické,“ vzpomíná Miroslava Vlčková.

Praktický život je něco, co Montessori pedagogiku propustuje. Můj den ve školce Andílek začal tím, že jsem spolu s učitelkami seděla v prázdné třídě a pozorovala, jak děti přicházejí. Školka Andílek je bilingvní, takže se střídaly pozdravy „Ahoj“ s „How are you“ a děti se plynule připojovaly ke svým kamarádům. Na koberci se věnovaly skládání mapy a některé si povídaly o miminku, které se má narodit. Ve třídě, podobně jako v ostatních školách, kde se pracuje podle pedagogiky Marie Montessori, děti nacházejí v otevřených skříňkách různé pomůcky a v knihovně pak knihy, které stojí obálkou dopředu, aby ji děti dobře viděly. Nechybí čtecí koutek s křesílky, kde si děti mohou samostatně knihy prohlížet.

Nezvyklé ticho

Ve školách, které se řídí podle Marie Montessori, mě vždycky překvapí opravdu nízká

hladina hluku a klid. Přitom nejde o nějakou vynucenou disciplínu. Děti si postupně berou ze skříňek pomůcky a úkoly, které spočívají například ve vykreslování obrazce nebo v dětském šití. Mezi pomůckami mě zaujaly například desky s písmeny, která měla podobu reliéfů pro hmatovou perцепci. Učitelka jednotlivá písmena obtáhne a pojmenuje a dítě to opakuje po ní.

Nechybí praktické činnosti, které zmiňuje Mirka Vlčková. Během mé návštěvy ve třídě byly dvě velké vázy s květinami. Několik dětí spontánně vzalo malé vázičky, nalévalo do nich z dětské konvičky vodu a rozdělovalo do nich květiny z velkých kytic. Pak se děti pustily do přípravy stolků na svačinu. Čistými utěrkami utíraly misky, lžičky a hrnečky a stavěly je na stolky, u kterých posléze společně svačily. Všechny děti pak vždy uklízely veškeré pomůcky a knihy, které si průběžně braly z poliček.

Ve třídě děti nacházejí v otevřených skříňkách různé pomůcky a v knihovně pak knihy, které stojí obálkou dopředu, aby ji děti dobře viděly. Nechybí čtecí koutek s křesílky, kde si děti mohou samostatně knihy prohlížet.

I když ve třídě bylo poměrně ticho, samozřejmě se v ní ozývalo i dětské štěbetání, a to v češtině i v angličtině. A protože mnohé dětské aktivity někdy s sebou nesou možnost drobného konfliktu, určitá dílčí nepohoda se objevila i zde. Učitelka zasahovala jen v nezbytně nutných případech, spíše jako mediátor než přísná autorita, a děti vedla k tomu, aby si vše řešily samy, dohodou a v klidu.

Zvonkohry i stavebnice

Ve školce Andílek najdeme i hračky, které má ráda většina dětí, například zvonkohry a jednoduché hudební nástroje, s nimiž děti mohou volně manipulovat a hrát na ně. Některé je zapojovaly do svých úkolů, například když používaly pomůcku, která je určena k tomu, aby si osvojily povědomí o počtu prvků, po každé dílčí části úkolu potichu cinkly na zvonek. Jiné na ně hrály, ale tak, aby tím nerušily ostatní. Zaujala mě také skupinka dětí, které ze dvou pomůcek – duhy a růžové věže – stavěly komplikovanou konstrukci, přičemž zabraly jeden herní koutek. Ostatní děti kolem stavby chodily ohleduplně, snažily se ji nepoškodit.

Velkou samostatnost jsem mohla pozorovat i v oblasti sebeobsluhy, kdy se děti nemusely učitelky ptát, zda mohou na toaletu, ale prostě jí to oznámily a obsloužily se. Měla jsem dojem, že vše, co se ve třídě dělo, rozvíjelo dětskou samostatnost a učitelka byla spíše moderátorkou, která do činnosti nezasahuje, když to není úplně nutné. „Není třeba se s dětmi

vzájemně nutit do toho, co budeme dělat, ale můžeme být vzájemně součástí svých životů," podotýká k této věci Mirka Vlčková. „Děti přece nejvíce baví s námi něco dělat, a může to být vaření, uklízení, vytírání... tohle poznání mi úplně změnilo život," dodává.

Na čem Montessori pedagogika stojí?

Někdy se setkávám s tím, že Montessori přístup je vnímán jako svého druhu technologie, kde vše stojí a padá s pomůckami, které před desítkami let navrhla sama Maria Montessori. Jak to je? „Tohle je dvousečné," říká Hanka Chramostová. „Můžete přijít do školky, která o sobě tvrdí, že pracuje podle Montessori, ale mezi pomůckami tam najdete věci, které tam nepatří. A pak se můžete ptát, jak to dětem prospívá. V takovém případě hodně záleží na tom, jak zacházejí se svobodou a zodpovědností, které jsou s pomůckami propojené. Děti mají svobodu si vybírat, zároveň se učí nějakému řádu a disciplíně, což má ale efekt jen tehdy, pokud systém funguje. Pokud dáte dítě do třídy, kde jsou hračky jiného charakteru, nebude to fungovat, děti se ve svobodě ztratí. A to je pro ně možná horší, než když jsou v klasické třídě, kde je stanovený řád, protože děti řád potřebují.

V knize *Objevování dítěte* popisuje Maria Montessori řád takto: „V optimisticky laděném prostředí, zařízeném úměrně rozměrům dítěte, je plno předmětů, které umožňují, aby při hře dítě dosáhlo stanoveného cíle. Jsou zde např. jednoduché rámy, na kterých se dítě může naučit zapínat knoflíky, šněrovat tkaničky, zapnout háčky, zipy nebo uvazovat mašle či tkaničky. Jsou zde malá umyvadla, smetáčky, prachovky na uklízení nábytku, kartáče na boty i šaty. Všechny tyto předměty slouží dítěti jako podnět k praktické činnosti. Rozvinout koberce a zase je srolovat, když se už nepoužívají, prostřít ubrus na stůl před obědem a po jídle ho opět složit a uložit na své místo, slušně se najíst a po jídle odnést nádobí a umýt ho, srovnat předměty ve skříňce tak, aby byl každý na svém místě. To všechno jsou úkony, při kterých si dítě procvičuje a zlepšuje dovednosti, a zároveň rozvíjí své charakterové vlastnosti, jako je např. trpělivost a odpovědnost. V Domech děti nazýváme všechny tyto činnosti ‚lekcemi z praktického života‘, protože se zde děti učí vést praktický život a v klidu a v pohodě vykonávat poctivě a přesně běžnou denní práci.“

Dětská mysl jako příjemce informací

Prostředí, ve kterém se dítě vzdělává, a podmínky a přístup podle zastánců

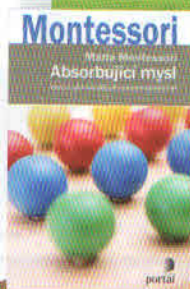
Obrázek z MŠ Pastelka, Milevsko.

Montessori pedagogiky vedou k tomu, že dítě plně rozvíjí svůj potenciál. Nejde přitom o to, aby dosáhlo nějaké společné lačky, ale aby uskutečnilo své jedinečné možnosti. „Na nezkušenou učitelku, naplněnou nadšením a vírou ve vnitřní kázeň, o níž věří, že se v našem malém společenství objeví, čekají nelehké úkoly. Chápe a uznává, že děti musejí mít volnost ve výběru svých činností a že ve svých spontánních činnostech nesmějí být přerušovány. Žádnou práci jim nelze vnucovat – výhrůzkami, odměnami či tresty. Učitelka musí být tichá a pasivní, trpělivě čekat a téměř ustoupit ze scény, aby potlačením její osobnosti mohl vzniknout bohatý prostor k rozkvětu dětského ducha. Vytáhla velké množství pomůcek, vlastně skoro všechny, ale ony místo zmenšení chaosu přispěly k jeho znepokojivému nárůstu," tvrdí v knize *Absorbující mysl* Maria Montessori.

Dospělý by tedy neměl být dětem překážkou, měl by toho zdánlivě dělat spíše méně než více. Ve skutečnosti ale práce podle Montessori pedagogiky není „zadarmo". Učitelé se musí dobře orientovat ve vývoji dítěte, znát jeho zákonitosti a respektovat je. Musí se také naučit dát dětem důvěru, otevřít se jejich schopnosti samostatného rozvoje, a přitom pomocí vhodně zvolených pomůcek nenásilně rozšiřovat jejich zónu nejbližšího vývoje. ■

Mgr. Marie Těthalová

Knižní tip

Absorbující mysl

Kniha Marie Montessori ukazuje, že svoboda typu: „Běž si něco dělat, já mám teď práci!" je asi stejně užitečná jako bezdůvodné šikanování dítěte. Dítě chce totiž většinou pracovat s námi anebo podle nás. Jenom proto, že je pomalé a méně zručné, mu to obvykle nechceme umožnit. Dáme mu svobodu ve sterilním prostředí, kde příležitost k přirozeným činnostem samo nedokáže najít. Knihu vydal Portál a zakoupíte ji na obchod.portal.cz.

